

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/45/127-131>

Günay Hادیeva

Bakı Slavyan Universiteti

magistrant

<https://orcid.org/0009-0000-2436-7286>

gunaygadieva45@gmail.com

Təhsil və elm sahəsində nitq mədəniyyətinin formalaşmasının sosiolinqivistik aspektləri

Xülasə

Məqalədə cəmiyyətdə ana dilinin, nitqinin, mədəniyyətinin formalaşmasında sosial amillərin əhəmiyyəti araşdırılır. Əsas diqqət təhsil və elm sahəsində nitq mədəniyyətinin aşağı olmasının səbəblərinin təhlilinə verilir. Müasir dilçilər pedaqoji ictimaiyyət və dövlət tərəfindən qorunmasının zəruriliyini əsaslandırırlar. Dil insanlar arasında əsas ünsiyyət vasitəsi, insan fəaliyyətinin bütün sahələrində dünyanı dərk etmək vasitəsi kimi cəmiyyətin mənəvi, intellektual, maddi və digər tələblərinə daim həssaslıqla yanaşır. Cəmiyyətin həyatında baş verən hər şey istər-istəməz dildə, o cümlədən dövrün elmi dünyagörüşündə öz əksini tapır. İstənilən etnik dil başqa dillərlə qarşılıqlı əlaqədə olmadan ayrı-ayrılıqda mövcud ola bilməz. Dillərin qarşılıqlı əlaqəsi, müxtəlif tarixi dövrlərdə bir-birinə təsiri güclənə və ya zəifləyə, təmas formaları və təmasda olan dillərin tərkibi dəyişə bilər. Lakin bu proseslərin inkişaf istiqamətini müəyyən edən əsas amillər həmişə konkret dil birliyinin inkişafı üçün siyasi, sosial-iqtisadi, elmi-texniki, sosial-mədəni və digər şərtlər olaraq qalır.

Açar sözlər: *nitq mədəniyyəti, dil, sosiolinqivistik amillər, elm və təhsil, dövlət*

Gunay Hادیeva

Baku Slavic University

Master student

<https://orcid.org/0009-0000-2436-7286>

gunaygadieva45@gmail.com

Sociolinguistic Aspects of the Formation of Speech Culture in the Field of Education and Science

Abstract

The article examines the importance of social factors in the formation of the culture of native speech in society. The main attention is paid to the analysis of the reasons for the low culture of speech in the field of education and science. Modern linguists justify the need for its protection by the pedagogical community and the state. Language, as the main means of communication between people, a means of understanding the world in all spheres of human activity, is always sensitive to the moral, intellectual, material and other requirements of society. Everything that happens in the life of society is inevitably reflected in the language, including the scientific worldview of the era. Any ethnic language cannot exist separately without interaction with other languages. The interaction of languages, their influence on each other in different historical periods can strengthen or weaken, the forms of contact and the composition of the languages in contact can change. However, the main factors determining the direction of development of these processes always remain political, socio-economic, scientific-technical, socio-cultural and other conditions for the development of a specific language community.

Keywords: *speech culture, language, sociolinguistic factors, science and education, state*

Giriş

XX-XXI əsrlərin informasiya inqilabı yalnız milli dillərin inkişaf istiqamətlərini əvvəlcədən müəyyən etmədi, həm də məlumatın daha təsirli və səmərəli ötürülməsi, onun qavranılması və ünvana təsirinin öyrənilməsi ilə əlaqəli olan dilçilik sahələrinin sürətli inkişafını müəyyən etdi. Dilçiliyin linqvoqlobalistika, korpus linqvistikası, media dilçiliyi kimi müasir istiqamətləri cəmiyyətin həyatında dilin rolunun əsaslı şəkildə dəyişməsinin nəticəsidir. Hər bir müasir dilin özünəməxsus xüsusiyyətləri və cəmiyyətdə fəaliyyət problemləri var. Bununla belə, müəyyən linqvistik cəmiyyətlərin müəyyən inkişaf dövrlərində (adətən mürəkkəb, dönüş nöqtələri) onların dilləri təkcə dilçilərdən deyil, həm də dövlətdən qorunmağa ehtiyac duyur.

Tədqiqat

Hazırda Azərbaycan dilinin və dünyanın bir sıra dillərinin ilk növbədə, təhsil və elm sahəsində linqvistik təhlükəsizliyi təmin etmək lazımdır. Milli ədəbi dillər həm ingilisdilli alınmaların (jarqonlar, terminologiya, jurnalistikadan klişələr və s.) faktiki olaraq bütün funksional üslublara aktiv şəkildə nüfuz etməsindən, həm də ana dili danışanlarının doğma nitq mədəniyyətinə biganəlikdən qorunmağa ehtiyac duyur. Ana dilinə qayğıkeş münasibət xalqın mədəniyyətinin əsas göstəricilərindən biridir. Dilə dövlət qayğısı o deməkdir ki, hökumət cəmiyyətin mənəvi-əxlaqi inkişafında iştirak edir, sadəcə olaraq ictimai münasibətləri tənzimləmir. “Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında” haqqında 30 sentyabr 2002-ci il tarixli, 365-IIQ nömrəli Azərbaycan Respublikasının qanunu Azərbaycan dilinin dövlət dili olaraq işlədilməsini öz müstəqil dövlətçiliyinin başlıca əlamətlərindən biri sayır, onun tətbiqi, qorunması və inkişaf etdirilməsinin qayğısına qalır, dünya azərbaycanlılarının Azərbaycan dili ilə bağlı milli-mədəni özünüifadə ehtiyaclarının ödənilməsi üçün zəmin yaradır (“Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında” haqqında 30 sentyabr 2002-ci il tarixli, 365-IIQ nömrəli Azərbaycan Respublikasının qanunu, s.1). Bu Qanun Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi hüquqi statusunu nizamlayır.

Habelə, “Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilindən istifadənin daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 01.11.2018-ci il tarixli Fərmanında qeyd olunur ki, müasir Azərbaycan dili mükəmməl qrammatik quruluşa, zəngin lüğət tərkibinə və ifadə vasitələrinə malikdir (Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilindən istifadənin daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 01.11.2018-ci il tarixli Fərmanı, s.1). Bununla yanaşı, dilimizin hüdudsuz imkanlarından yetərincə və düzgün istifadə edilməməsi halları hələ də kifayət qədər geniş yayılmışdır. Televiziya və radio kanallarında, internet resurslarında, mətbu nəşrlərdə və reklam daşıyıcılarında ədəbi dilin normalarının kobud şəkildə pozulması, leksik və qrammatik qaydalara əməl edilməməsi, məişət danışığından istifadə olunması, əcnəbi söz və ifadələrin yersiz işlədilməsi az qala adi hala çevrilmişdir. Bu sahədə hüquqi tənzimləmənin və daimi nəzarətin olmaması dil pozuntularının azaldılması və aradan qaldırılması istiqamətində təsirli tədbirlər görməyə imkan vermir.

Azərbaycan dilinin qorunması son dərəcə mühüm dövlət vəzifəsidir çünki o, ölkədə təhsilin əsası, millətin ünsiyyət və konsolidasiyası vasitəsidir, onun özünəməxsusluğunu təmin edir. Azərbaycan dilinin mövqelərinin möhkəmləndirilməsi istiqamətində çoxşaxəli, genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilir. Məktəblərdə və universitetlərdə Azərbaycan dilinin və ədəbiyyatının tədrisi, nitq mədəniyyəti, cəmiyyətin müasir tələblərinə uyğun professor-müəllim heyətinin hazırlanmasının təkmilləşdirilməsi, dil və mədəniyyətlərin qarşılıqlı əlaqəsi, bədii ədəbiyyatın və xüsusi ədəbiyyatın tərcüməsi və s. məsələlərin əsaslı müzakirəsinə həsr olunmuş mütəmadi olaraq müxtəlif forumlar keçirilir.

Vahid nitq rejiminin tətbiqi o demək deyil ki, təhsil müəssisəsində hamı eyni şəkildə danışmalıdır. Bununla belə, Azərbaycan dilində həm yazılı, həm də şifahi mətnlərin yaradılması üçün ədəbi dilin müasir normalarına uyğun vahid standartlar olmalıdır. Vahid nitq rejimi nitq kontekstinə, nitq mühitini yaradır, təlim nəticələrini müəyyənləşdirir və öyrənənlərin sosiallaşmasına kömək edir (Cəfərov, Həsənzadə, 2021, s.29). Azərbaycan dili ölkədə rəsmi işlərin aparıldığı dildir, dövlət dili və ali təhsil müəssisələrində tədrisin aparıldığı dildir. Azərbaycan dilini yaxşı bilmək müxtəlif millətlərin nümayəndələrinə elmi və istehsalat fəaliyyətinin bütün sahələrində özlərini reallaşdırmağa

və mülki qurumlarda iştirak etməyə imkan verir. Çoxmillətli ölkəmiz üçün Azərbaycan dili həm də təhsil vasitəsi, vahid vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması üçün əsasdır.

Daha ciddi problem, fərdin dil davranışının sosial (hətta psixoloji) aspektləridir, məsələn, bu problemə laqeydlə, həm gündəlik səviyyədə, həm də təhsil və sonrakı peşə fəaliyyəti prosesində linqvistik nihilizmdə ifadə olunur. Nitq mədəniyyəti linqvistik şəxsiyyətin özünü dərk etməsindən başlayır. O, müəyyən bir səviyyədə yaranır, inkişaf edir və saxlanılır ki, orada ana dili danışan insanlar necə danışmış yazdıqlarına, nitqinin müxtəlif sosial mühitlərdə necə qəbul edildiyinə diqqət yetirirlər. Yalnız belə şəraitdə insanın dil şüuru və bütövlükdə cəmiyyətin milli mentaliteti formalaşır.

Eyni zamanda ictimai nitqdə əsas nitq səhvlərinə aşağıdakıları aid edir:

- rəqəmlərdən imtina edə bilməmək;
- artıq keyfiyyəti (xüsusiyyəti) üstün dərəcədə adlandıran sözlərin üstünlüyü (ən uyğun, ən adekvat, ən optimal, ən unikal və s.);
- “doldurucu” sözlərdən istifadə (məsələn, “kifayət qədər” – kifayət qədər yaxşı);
- ədəbi dilin normalarının müəyyən milli icmada nitqin vəziyyətinə uyğunlaşdırılması (İvanova, 2015, s.55).

Müasir dilçilik “dil” və “nitq” anlayışlarını bir-birindən fərqləndirir. Dil düşüncələri, hissləri, iradələri ifadə etmək vasitəsi olan və insanlar arasında ünsiyyət üçün istifadə olunan fonetik, leksik və qrammatik vasitələr sistemidir. Nitq müəyyən dil şərtlərindən və ünsiyyət vasitələrinin seçilməsi ilə xarakterizə olunan dildən istifadə edilən ünsiyyət növüdür (Mikhailenko, 2012, s.43). Uzunmüddətli müşahidələrin göstərdiyi kimi, indiki dövrdə xüsusən də gənclərin nitq mədəniyyətinin aşağı olmasının səbəbi də ingilis dilindən alınma sözlərin intensiv artmasıdır. Mətnə həddən artıq alınma sözlər (ifadələr) şəklində ingilisdilli maddi formada (onlayn, startap), eləcə də transliterasiya, transkripsiya və s. (trend, klaster, trafik, mesaj, məzmun, moderator, başlıq və bir çox başqaları) əmələ gələn linqvistik vahidlər şəklində istifadə olunur.

Müasir Azərbaycan dilinin bütün funksional üslublarında həddindən artıq rus və ingilis dilində alınma sözlərin meydana gəlməsini ilk növbədə təhsilin beynəlmilləşməsi ilə əlaqələndirilir. Bunun nəticəsi təkcə təhsilin deyil, həm də cəmiyyətin həyatının digər sahələrinin (elm, istehsal fəaliyyəti, kütləvi mədəniyyət, media, reklam, məişət, istirahət, idman) “ruslaşması”, “amerikanlaşması” idi. Bu xarici amillər təkcə dildə olan çoxsaylı alınma sözlərin müasir Azərbaycan dilinin əsas funksional üslublarına (elmi, rəsmi-işgüzar, publisistik, danışiq) nüfuz etməsini müəyyən etmir, həm də onların dildə möhkəmlənməsi, dilin strukturuna daxil olması üçün sosial və psixoloji şərait yaradır (Rəcəbli, 2019, s.86).

Bu gün insanlar, xüsusən də tələbələr gündəlik həyatın, iş yerinin, təhsil və istirahət yerlərinin “texnikiləşdirmə”, “texnologiyalaşma”, “qadjetləşmə”, “internetləşmə” və s. müasir insanların əsas ünsiyyət vasitəsi və məkanı, çox vaxt iş və təhsil yeri olan sosial şəbəkələr də nitq mədəniyyətinin aşağı düşməsinə şərait yaradır. Vaxt qıtlığı şəraitində linqvistik diqqətsizlik normaya çevrilir ki, bu da mətnlərdə müəllifin absurd abbreviaturalarında və söz birləşmələrində, jarqon və danışiq lüğətinin istifadəsi, çoxlu sayda qrammatik, orfoqrafiya, durğu işarələri və digər xətalara olmasına ilə özünü göstərir (Nguyen, 2022, s.183).

İnternetin yaranması məlumat əldə etmək imkanları haqqında anlayışımızı kökündən dəyişdi. Onun inkişafının xətti prosesi hipertekstualılıqla, yəni daimi mətn seçmək azadlığı ilə əvəz olundu. Hipertekstualılığın ardınca informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının artan inkişaf tempi sayəsində təhsildə ildən-ilə daha çox mövqe tutan idrak prosesinə interaktivlik daxil edilmişdir, ənənəvi tədris üsulları getdikcə yeniləri ilə əvəz olunur. Bir çox tədqiqatların göstərdiyi kimi, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları əsasında informasiya əldə etmə, öyrənmə və ünsiyyətin bütün bu formaları, xüsusən də distant təhsil təkcə ana dilinin deyil, həm də xarici dillərin, o cümlədən ingilis dilinin nitq mədəniyyətinin yüksəldilməsinə heç bir töhfə vermir (Bayyurt, 2013, s.73). Çünki onlar öyrənmənin əsas subyekti olan müəllimi, eləcə də şəxsi (insan) ünsiyyət imkanlarını istisna edir.

Nitq mədəniyyəti problemi ali təhsil və elm sahəsində xüsusilə aktuallaşıb. Alimlər, yəni elmlə peşəkarcasına məşğul olan mütəxəssislər arasında məlumat mübadiləsi elmi ünsiyyətin əsas məqsədidir. Elmi sahədə məlumat dedikdə, bəşəriyyət tərəfindən toplanmış, şifahi formada ifadə olunan biliklər, o cümlədən ətraf aləmdə yeni əlaqələri və qanunauyğunluqları müəyyən etmək üçün ilkin məlumatlar, əldə edilən yeni biliklər və s. başa düşülür. Tədqiqatçılar öz tədqiqatlarının nəticələrini mütəmadi olaraq elmi nəşrlərdə və digər əsərlərdə təqdim etməlidir. Eyni zamanda, yazılı

elmi nitqin layihələndirilməsinin lingvistik vasitələri mütəxəssislər arasında mübadilə edilən məlumatların dəqiq qavranılmasını, qeydə alınmasını və ötürülməsini təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Buna görə də lingvistik komponent hələ də bütövlükdə elmi ünsiyyət sistemində mühüm yer tutur. Elmi ünsiyyət həm şifahi, həm də yazılı şəkildə həyata keçirilir, lakin onun əsasını elmi nəşrlər - elmi nitqin yazılı janrları təşkil edir, onların köməyi ilə elmi biliklər elmi ictimaiyyətə çatdırılır. Elmi və digər ixtisaslaşdırılmış məlumatların yazılı şəkildə qeydə alınması və ötürülməsi tədqiqatçıdan onun ifadəsinin lingvistik formaları üzərində müəyyən iş görməyi tələb edir, çünki elmi mətnin yaradılmasında əsas məqsəd informasiyanın onun alıcı tərəfindən birmənalı şəkildə qavranılmasını təmin edən formada ötürülməsidir.

Habelə, ötürülən məlumatın dekodlanmasının dəyişkənliyi minimal olmalıdır. Dilçilərin fikrincə, elmi mətnlərdə bu tələbin yerinə yetirilməsi, ilk növbədə, leksik vahidlərin ciddi üslubi seçimi ilə asanlaşdırılır:

- müəyyən qrammatik formaların və konstruksiyaların seçilməsi;
- sənayeyə aid elmi klişe lingvistik ifadə vasitələrinin daxil edilməsi;
- ümumi elmi və sənaye terminologiyasından düzgün istifadə olunması (Jaspers, 2018, s.712).

Beləliklə, ali təhsildə, elm sahəsində peşəkar ünsiyyət üçün elmi üslubdan - milli ədəbi dilin tarixən formalaşmış müxtəlifliyindən istifadə olunur. Onun elmi ünsiyyət prosesində insanlar (mütəxəssislər) tərəfindən şüurlu şəkildə istifadə edilməli olan özünəməxsus dil xüsusiyyətləri vardır. Eyni zamanda, elmi diskurs, yəni elmi sahədə nitq onun həyata keçirilməsi şərtləri ilə, o cümlədən sosial şərtlərlə birlikdə təkcə dilçi tədqiqatçıların (terminoloqların) deyil, həm də elmi məlumatların (ilk növbədə yazılı) qeyd edilməsi və ötürülməsi üçün müvafiq lingvistik vasitələrdən məqsədyönlü şəkildə istifadə etməyi bacaran digər elm sahələrinin nümayəndələrinin də diqqətini daim cəlb edir. Dilçilər elmin dilini (onun da adları var: elmi üslub, elmin alt dili, xüsusi məqsədlər üçün dil) mövcudluğunun müxtəlif dövrlərində öyrənir və onda müşahidə olunan tendensiya əsasında onun standartlaşdırılmasına və tənzimlənməsinə öz töhfəsini verir. Nəşr etdikləri lüğətlər, qrammatikalar, məlumat kitabçaları, elmi əsərlər elmi ünsiyyət prosesində konkret milli dildən istifadə üçün bələdçi olur.

Müasir dövrdə tədqiqat nəticələrinin təqdim edilməsinin əsas vasitəsi və ən mühüm elmi tapıntılar elmi jurnallardır. Demək olar ki, hər bir universitet və ya tədqiqat müəssisəsi elmi jurnal nəşr edir. Təşkilatın öz nəşriyyəti varsa, dövrü nəşrlərlə yanaşı, kitablar da nəşr olunur (monoqrafiyalar, məqalələr topluları, dərsliklər, dərsliklər və s.). Elmi nəşrlər, yəni elmi nitqin yazılı janrları (monoqrafiyalar, məqalələr, məruzələrin tezisləri və elmi seminarlarda, konfranslarda, konqreslərdə, simpoziumlarda verilən çıxışlar) elm və ali təhsil sahəsində ünsiyyətin əsasını təşkil edir. Onlar ilk növbədə elmi bilikləri elmi ictimaiyyətə çatdırmaq və elmlə peşəkar şəkildə məşğul olan insanlar arasında məlumat mübadiləsi aparmaq məqsədi daşıyır.

Fikrimizcə, bu prosesdə mərkəzi yeri konkret məsələyə həsr olunmuş məqalələr, tam və məntiqi cəhətdən ayrılmaz əsərlər tutur, çünki müasir şəraitdə (xüsusilə, elektron elmi jurnalların mövcudluğu ilə) həm ayrı-ayrı tədqiqatçıların, həm də elmi kollektivlərin elmi fəaliyyətinin nəticələrini kifayət qədər dolğun və operativ şəkildə təqdim etməyə imkan verir. Elmi məqalələr, elmi nəşrlərin bütün janrları kimi, bir qayda olaraq, akademik kanonlara uyğun olaraq yaradılır, yəni müəyyən tələblərə cavab verir (qeyd etmək lazımdır ki, ölkəmizin akademik kanonları indi elmi nəşrlərin ayrı-ayrı janrlarına, ilk növbədə, strukturuna, dil xüsusiyyətlərinə və dizaynına görə yerli ənənəvi tələbləri intensiv şəkildə məhv etməyə başlayan Qərbdən fərqlənir).

Elmi ünsiyyət sahəsindəki bu lingvistik realıq elmi nəşriyyat fəaliyyətində bir sıra problemlərə, o cümlədən elmi jurnal üçün məqalələrin seçilməsi, onların redaksiya və nəşrə hazırlanması prosesini çətinləşdirir. Elmi nitq mədəniyyətinin yüksəldilməsini universitetlərdə doktorantlar üçün terminologiya əsasları, elmi ünsiyyət, elmi ədəbiyyatın redaktəsi və s. üzrə müxtəlif xüsusi lingvistik kursların tətbiqi, o cümlədən elmi ədəbiyyat nəşriyyatlarında redaktorların (elmi, ədəbi) sayının artırılması, kütləvi informasiya vasitələrinin dil keyfiyyətinə tələblərin sərtləşdirilməsi ilə əlaqələndirmək olar.

Nəticə

Beləliklə, ali təhsilin əsasını və elmi sahədə əsas ünsiyyət vasitəsini xüsusi funksiyalı milli ədəbi dil - elmin alt dili təşkil edir ki, onun mənimsənilməsi təkcə universitet müəlliminin və ya alimin elmi

nitq mədəniyyətindən deyil, həm də insan mədəniyyətinin ayrılmaz hissəsi kimi dillə elm arasında təbii qırılmaz əlaqənin mövcudluğundan xəbər verir. Ana dili insanın şəxsiyyətini formalaşdırır, onun idrak qabiliyyətlərini inkişaf etdirir və meta-mövzu əlaqələrini həyata keçirir. Azərbaycan dili dövlət dili, rəsmi iş dili və ali təhsil müəssisələrində tədris dilidir. Bu dil insana elmi, istehsalat və digər fəaliyyətin bir çox sahələrinə yiyələnməyə, mülki qurumlarda iştirak etməyə, böyük ədəbiyyat və incəsənətlə tanış olmağa imkan verir. Azərbaycan dili yeni nəslin sosial-mədəni inkişafının əsas vasitəsi olaraq qalmalıdır. Məktəblərdə və ali məktəblərdə Azərbaycan dili və ədəbiyyatının yüksək keyfiyyətli (ənənəvi) tədrisi və öyrənilməsi böyük tərbiyəvi əhəmiyyətə malikdir. Ölkənin mənəvi-mədəni irsini qoruyub saxlamağa, nitq mədəniyyətinin korlanmasına səbəb olan lazımsız, səthi, ümid edirik ki, müvəqqəti olan hər şeydən qurtulmağa imkan verir. Ölkə daxilində Azərbaycan dilinin mövqeyinin möhkəmlənməsinə kütləvi informasiya vasitələri, xüsusən də televiziya kömək edə bilər və kömək etməlidir ki, burada aparıcılar tərəfindən lingvistik səhvlərə, nitq ləngliyinə və verilişlərdə iştirak edənlər tərəfindən ingilis dilindən həddən artıq alınma sözlərə, həmçinin, xarici dil komponentləri (mətn, audio komponentlər) olan reklamlara “qadağa” qoyulmalıdır. Bunlar cəmiyyətdə nitq mədəniyyətinin tənəzzülünə səbəb olan sosial amillərin aradan qaldırılması istiqamətində dövlətin ilk real addımları, dövlət dilinin qorunması istiqamətində təsirli tədbirlər olardı.

Ədəbiyyat

1. “Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında” haqqında Azərbaycan Respublikasının 365-IIQ nömrəli qanunu. (30 sentyabr 2002).
2. “Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilindən istifadənin daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. (01.11.2018).
3. Bayyurt, Y. (2013). Current perspectives on sociolinguistics and English language education. *The Journal of Language Learning and Teaching*, 3(1), pp.69-78.
4. Cəfərov, Q., Həsənzadə, S. (2021). *Ümumi dilçilik modelləri*. Elm və təhsil.
5. İvanova, O.YU. (2015). Russkii yazyk kak sredstvo sotsiokul'turnogo stanovleniya novogo pokoleniya i formirovaniya novogo obshchestva. *Vysshee obrazovanie segodnya*, № 10, c. 54-56.
6. Jaspers, J. (2018). *Language Education Policy and Sociolinguistics: Toward a New Critical Engagement*. In M. Perez-Milans & J. W. Tollefson (Eds.), *The Oxford handbook of language policy and planning*.
7. Mikhailenko, T.D. (2012). Problema kul'tury rechi v sfere nauchnoi kommunikatsii. *Vestnik Rossiiskoi tamozhennoi akademii*, № 3, c.41-48.
8. Nguyen, T.T. (2022). Educational linguisticism: linguistic discrimination against minority students in Vietnamese mainstream schools. *Language Policy*, 21(2), pp.167-194.
9. Pazyura, N. (2016). Influence of sociocultural context on language learning in foreign countries. *Comparative Professional Pedagogy*, 6(2), pp.14-19.
10. Rəcəbli, Ə. (2019). *Dilçilikdə yeni istiqamətlər*. Elm və təhsil.
11. Sun, Ch. (2015). The cultivation of cross-cultural communication competence in oral English teaching practice. *English Language Teaching*, 8(12), pp.7-9.
12. Usman, B., Champion, I., Muslem, A., Samad, I. A. (2018). Progressive peer evaluation: Important but absent in EFL speaking classes. *Studies in English Language and Education*, 5(2), pp.308-327.

Daxil oldu: 27.01.2025

Qəbul edildi: 14.05.2025